

Els rentants de Manlleu i la importància d'un espai femení on rentar la roba

POL RIFÀ

Avui dia, al passeig del Ter, entre el pont de can Molas i el passeig de Sant Joan, continuen conservant-se els rentants del canal industrial, un espai singular de Manlleu on temps enrere les dones anaven a rentar la roba. Antigament, la majoria de pobles i ciutats disposaven de safaretjos o rentadors públics que facilitaven la feina per fer la bugada. En aquest sentit, Manlleu no va ser diferent, però sí que tenia la particularitat que els seus rentants partien de l'aprofitament del canal industrial, que a banda del seu ús fabril, també ofería un corrent d'aigua òptim per a la neteja de la roba. Abans de la construcció del canal industrial, però, la roba es rentava al riu, on les bugaderes, agenollades sobre la fusta del rentador, netejaven al damunt d'una llosa plana. La falta d'aigua corrent a les cases feia que el riu, i les basses o els torrents en el cas de pagès, fossin els llocs més habituals on anar a rentar. Amb la construcció del canal industrial a finals de la primera meitat del segle XIX això canvià, ja que també es van construir diversos rentants públics, un servei que hem d'emmarcar en el context de la nova societat industrial i del creixement urbanístic i demogràfic de Manlleu. A més a més, la seva construcció també estava pensada amb una voluntat higienista i de millora dels serveis orientats a les tasques de neteja per a una població creixent. En concret, al voltant del canal industrial es van construir quatre rentants



Rentants del canal de les Tres Fàbriques situats al final del carrer Vendrell. Any 1918. Autor: Mauri. Fons: Biblioteca Municipal de Manlleu BBVA.

que es trobaven a prop del molí de Dalt o molí Miarons, al final del carrer Vendrell, al final del carrer Enric Delaris i al final del passeig de Sant Joan.

Una de les millores dels rentants del passeig de Sant Joan era que permetien rentar a peu dret, facilitant les condicions per fer la bugada i estalviant l'esforç de rentar a terra. Aquests rentants eren els més grans de Manlleu, amb una capacitat per unes 50 o 60 persones, mentre que la resta tenien una capacitat per a una desena o una quinzena de persones. A banda d'una major capacitat, aquests rentants també van proveir-se d'altres serveis, com per exemple la construcció d'una caseta a la dècada del 1930 on hi havia una caldera que escalfava aigua. L'encarregat de la caldera es cuidava de vendre l'aigua calenta en galledes que servia principalment

per estovar la roba i per escalfar-se les mans a l'hivern, el moment de l'any més cru per fer la bugada i en què, fins i tot, era habitual que l'aigua del canal estigués glaçada. Posteriorment, també van ser els rentants del passeig de Sant Joan els que van arribar a tenir una construcció coberta, construïda després de l'aiguat del 1940 i conservada fins a l'actualitat, que servia per protegir les bugaderes de les inclemències meteorològiques.

ELS RENTANTS: UN ESPAI DE DONES

La històrica divisió sexual del treball, amb la realització de les feines productives per part dels homes i les feines de cures i de la llar per part de les dones, era ben present en els inicis de la societat industrial. Tot i això, la industrialització propicià que les dones també s'incorpo-



Rentants del final del passeig Sant Joan amb les dues construccions porxades. Any 1945. Foto: Jaume Gaja.

ressin a les fàbriques tèxtils com a mà d'obra barata. Així doncs, trobem que moltes dones, a principis del segle XX, havien d'assumir una doble jornada de treball, primer a la fàbrica i després en les feines reproductives i de llar.

Aquesta feminització de les feines de cures i de neteja la trobem perfectament reflectida en el cas dels rentants. Cal especificar, però, que en el conjunt de dones que anaven a rentar primer al riu i després als rentants, es poden diferenciar dos perfils. En primer lloc, les bugaderes, que eren aquelles dones que es dedicaven professionalment a rentar la roba d'altra gent. L'època en què trobem l'ofici de les bugaderes més estès és durant els segles XIX i XX, perquè moltes d'elles formaven part del servei de les famílies benestants. I, en segon lloc, les dones que rentaven la roba del propi nucli familiar i que sovint també anaven acompanyades per les seves filles. Aquestes dones, en la majoria de casos, havien de suportar una doble càrrega de treball, habitualment invisibilitzada i que les situava en una clara posició de desigualtat. La construcció dels rentants

va contribuir, però, a centralitzar les feines de neteja de la roba i, de retruc, a formar un espai de trobada de dones.

FER SAFAREIG: LA COMUNICACIÓ I LA SOCIABILITAT ALS RENTANTS

La quotidianitat en la neteja de la roba –tot i que la bugada habitualment només es realitzava un cop per setmana– feia que els rentants fossin un lloc important a nivell social i comunicatiu per a moltes dones. Cal tenir present, que a principis del segle XX, les dones estaven excloses dels espais de reunió masculins (societats, tavernes, cafès, etc.) i, per tant, orfes d'un espai on canalitzar la seva veu i opinió. Encara que fos de manera informal, els rentants acomplien amb la funció de crear un context per la sociabilitat entre les dones.

De les converses que les dones mantenien mentre rentaven la roba n'ha quedat l'expressió "fer safareig". El sentit d'aquesta expressió, però, sovint s'ha entès com l'acte de xafardejar, arribant a tenir una certa connotació pejorativa. De fet, és força il·lustratiu que un sinònim de

xafardera sigui el de bugadera, com si l'expressió en públic de les dones fos únicament per criticar, malparlar, difamar dels altres i no per parlar, opinar i expressar-se en propietat. Aquest descrèdit de les converses entre dones indica el tarannà d'una època masculista que no reconeixia que les dones poguessin tenir opinions pròpies. En contra d'aquesta lògica, els rentants permetien que les dones parlessin lliurement sense estar subjugades al control de l'autoritat familiar i alliberades de la disciplina que s'exercia a les fàbriques. Així doncs, més enllà d'entendre aquestes converses de rentants com a xafarderies i rumors, poden ser interpretades com una forma de suport mutu que tenia lloc en un context exclusivament femení on compartir notícies, opinions i consells.

Tot i aquesta imatge, no s'ha de caure en la idealització i en la generalització de la feina de les dones als rentants. Cada situació familiar propiciava maneres de fer i rutines diferents. Tal com ressalta Isabel Casadevall, manlleuena que de petita anava als rentants amb la seva mare, aquest sentit de "fer

safareig” va canviar durant la post-guerra, on tothom vigilava molt què deia i no es feien opinions i judicis de valors públicament. O el cas de la Conxita Oliver, veïna del barri de Vista Alegre, que pel fet de viure a l'altra banda del riu anava a rentar a la zona dels esqueis fins ben entrat el segle XX, i només acudia als rentants una vegada a la setmana. Per ella, anar a rentar la roba no suposava la creació d'un espai de trobada amb altres dones, sinó que pel fet de cuidar dels seus fills havia de rentar la roba a primera hora del matí tan ràpid com podia per tornar a ser a casa.

LA BUGADA, UNA FEINA MANUAL

Lluny de les comoditats actuals a l'hora de rentar la roba, fer la bugada manualment implicava un esforç físic important. A més a més, rentar la roba a mà requeria unes certes habilitats i la utilització dels estris necessaris. L'aprenentatge d'aquest coneixement era informal i era transmès de mares a filles sobre la mateixa llosa del safareig. Pel fet de ser un coneixement femení, històricament no s'ha considerat que fos un coneixement rellevant, fent que sovint no s'hagi posat un interès especial per testimoniar i reconèixer aquesta feina¹.

En relació amb els estris que s'utilitzaven, les dones als rentants solien portar un carretó o cistells per transportar la roba (especialment pesats amb la roba molla), el bugader per estovar-la, cistells per guardar la roba neta o per rentar peces de llana, el picador de fusta per picar la roba a la llosa del safareig, la pastilla de sabó per fregar la roba i el lleixiu o productes similars com la *munyeca* de blau per blanquejar la roba.

I si parlem del procés de la bugada, no tota la feina es limitava a anar als rentants, sinó que existia tota una preparació prèvia per classi-



Vista dels rentants, amb el pont de Manlleu al fons. Fons: Arxiu Xavier Gaja

ficar i preparar la roba segons fos de color o blanca. La roba de color normalment es posava a estovar unes hores abans amb aigua calenta. En canvi, amb la roba blanca era habitual fer la bugada de cendra, que consistia a posar les peces de roba en remull al bugader i col·locar-hi cendres embolicades amb draps que tenien la funció de treure el greix i part de la brutícia. Una vegada als rentants, calia ensabonar la roba amb la pastilla de sabó, maurar-la amb les dues mans, picar-la amb el picador i, finalment, esbandir-la i escórrer-la. Aquestes operacions es podien repetir diverses vegades. Un cop la roba fos neta es posava en cistells i, en acabat, es

portava fins a casa per estendre-la. Aquesta manera de rentar la roba, però, va canviar amb el temps i, segons els testimonis d'Isabel Casadevall i Conxita Oliver, els rentants van deixar d'utilitzar-se gradualment a partir dels anys 60 i 70 a causa dels diversos avenços tècnics que van anar apareixent. Primer amb la construcció de petits safaretjos particulars a les cases i, posteriorment, amb l'aparició de les rentadores elèctriques. Els rentants de Manlleu testimonien, així, un espai important per entendre la sociabilitat femenina als segles XIX i XX i també per recordar i reconèixer la feina de moltes dones sobre la llosa del safareig.



Dones als rentants del passeig de Sant Joan on es poden observar els carretons per transportar la roba. Any 1920. Fons: Arxiu Valls.

¹ Sobre la manera de rentar a mà, recentment, el Museu del Ter ha realitzat un documental de la sèrie "Mans destres", produït per Jacint Torrent i Jordi Crusats, que està dedicat a mostrar i valoritzar la gestualitat de les bugaderes. Vegeu: Museu del Ter. "Mans destres. Nuri Pujol i Isabel Casadevall, bugaderes." YouTube. (03/11/2022).